

**TEXNOLOGIYA FANINI FANLALARO O'QITISHDA O'QUVCHI
EKOLOGIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH
TEXNOLOGIYALARI VA USULLARI**

Farg'ona viloyati Buvayda tumani

49- maktab texnologiya fani o'qituvchisi

Mamajonova Nigora Valijonovna

***Annotatsiya:** Maqolada ta'lim tizimida texnologiya fanini o'qitish muammolari va ularning ilmiy – uslubiy yechimlari tahlil etiladi. Texnologiya fanining 6-sinf o'quv rejasidagi fanlarni o'qitishda ishlab chiqarish bilan bog'lanishi hamda kasbiy faoliyatidagi ekologik ta'limni amalga oshirishning ahamiyati ko'rsatiladi.*

***Kalit so'zlar:** yog'och, polimer, metal, elektrotexnika, kundalik turmushda ishlatiladigan jihozlar, umumta'lim fanlar, umumkasbiy fanlar, ekologik ta'lim, ishlab chiqarish.*

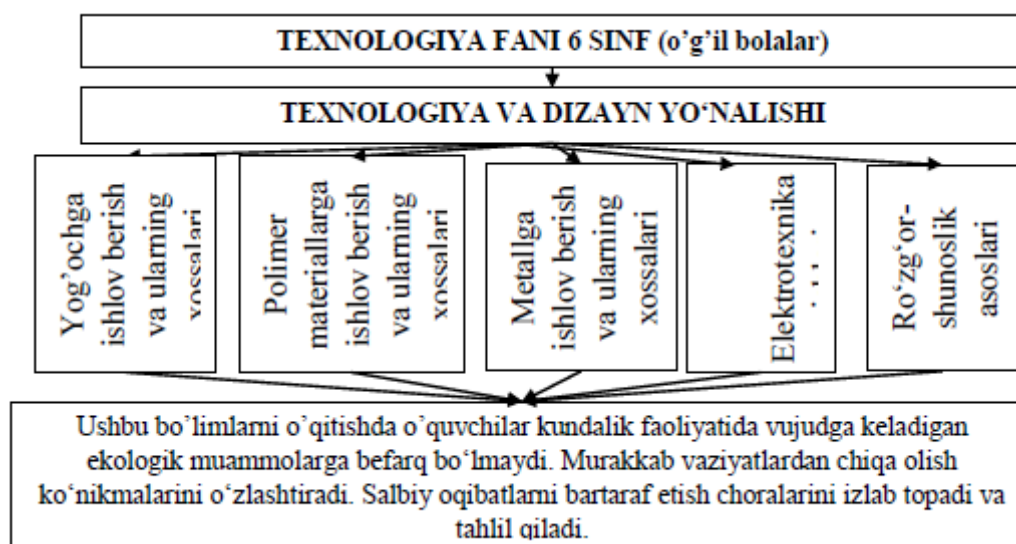
Umuman olganda mutahassislar tayyorlashda keltirilgan muammolar yechimi o'quvchining umumta'lim maktablarida olgan bilimlari tayaniladi. Chunki maktab ta'limi keyingi bosqichdagi ta'lim uchun asos bo'lib xizmat qiladi, ta'limning keyingi bosqichida umumta'lim fanlarning o'zlashtirilishi o'quvchining maktabdagi bilimi qanchalik mukammalligiga bog'liq. Bu borada Respublikamizda hozirgi kunda ta'limga bo'lgan talab va e'tibor muhim ahamiyatga ega. Maktab ta'limi o'quv jarayonini kompetensiyaviy yondashuvga tasavvur etib bo'lmaydi. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limning asosiy prinsiplaridan biri o'quvchilarda bilim, kunikma va malaka bilan birga hayotiy kunikmalarni shakllantirish, ya'ni ularni egallagan bilimlaridan kundalik hayotda duch keladigan tanish va notanish vaziyatlarda foydalanishga tayyorlashdir. Texnologiyani fanlararo o'qitishda o'quvchi ekologik kompetensiyasini rivojlantirishda tizimlashgan yondashuv prinsiplaridan

foydalanish zarur. Uzluksiz ta'lim tizimida texnologiyani boshqa fanlar tarkibidagi ekologik materialni samarali qo'shish uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim.

1. Texnologiya fanini boshqa fanlar bilan hamkorlikda olamning yagona ilmiy tasvirini shakllantirishga ketma - ket yo'naltirish kerak.
2. Texnologiya fanini fanlararo o'qitishda o'qituvchi tayanch kompetensiyalardan keng foydalanishi zarur.
3. Tabiiy fanlarni umumlashtirgan holda ishlab chiqarishning zamonaviy kontseptsiyalar asosida ekologik tavsifga ega bilimlarni asoslash zarur.
4. O'quvchilar ongli ravishda tahlil qilishi, modellashtirishi, tajribalar o'tkaza olishi lozim.

Buning uchun ta'limda kompetensiyaviy yondashuvga e'tibori kuchaytirilganligi diqqatga sazovordir. Bu boradagi yetishmaydigan dasturiy bilimlarni qo'shimcha mashg'ulotlar, sinfdan va maktabdan tashqari mashg'ulotlari hisobidan to'ldirish maqsadga muvofiqdir. Fanlararo bog'lanishning yetarli darajada o'rganilmaganligi ko'p yillar davomida muhokama qilib kelinmoqda va bu masalaga har bir ta'lim muassasasi, har bir pedagog o'z mavqeyi va o'z malakaviy darajasida yondashib kelmoqda. Hozirgi kunda bu masalani qaytadan izchil tahlil etish va har bir fan o'qituvchisi uchun ma'qul yondashuvni aniqlash dolzarb mavzu deb hisoblaymiz. Fanlararo bog'lanishni avvalo umumta'lim fanlari o'rtasida, so'ngra umumta'lim va umumkasbiy fanlar o'rtasida va nihoyat umumkasbiy va mutahassislik fanlari o'rasidagi bog'lanishni o'rganish orqali tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Quyidagi 1-jadvalda umumta'lim fanlari orasidagi bog'lanish sxemasi keltirilgan. Bu sxemada ko'rinib turganidek umumta'lim maktabining 6-sinf texnologiya fanini o'qitishda har bir bo'limini boshqa hamma fanlar bilan integrativ yondashuv asosida bog'lanishi ko'rsatilgan. Jadvalda ekologik kompetensiyaning kiritilishi yuqorida keltirilgan ishlab chiqarish, ya'ni kasbiy faoliyatidagi ekologik muammolarni bartaraf etish chora tadbirlarini tushuntirish muhim muammolardan biriga aylanmoqda (1-jadval).

Ta'lim sifatini oshirishda texnologiyani fanlararo o'qitish yo'llaridan biri mustaqil ta'lim shaklida yoki variativ darslarda qo'shimcha topshiriqlarni bajarishdir. Yuqorida keltirilgan muammolarni o'rganish, tahlil etish va har tomonlama asoslangan yechimga kelish mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda to'g'ri yondashuvni tanlashga imkon beradi.

1-jadval. Texnologiya va dizayn yo'nalishini o'qitishda va ishlab chiqarishda vujudga keladigan ekologik muammolarni o'rganish[2].

Texnologiya fanini o'qitishda o'quvchi ekologik kompetentsiyasini rivojlantirish sifati va mazmunini yanada yuqori darajaga ko'tarishga imkon beradi. Texnologiyaning har bir mavzusi va qonuniyatlari ishlab chiqarishdagi ma'lum texnologik jarayon asosini tashkil etadi. Ikkinchidan har qanday ishlab chiqarish sohasida ekologik muammoni kelib chiqishi tabiiy holdir. Umumta'lim maktab tizimida texnologiyani o'qitishda har bir mavzuni ekologik jihatdan tahlil etish maqsadga muvofiqdir.

1. Yog'ochga ishlov berish va ularning xossalari: Bu bo'limda o'quvchilar yog'ochning xossalari, rejalash va yog'ochga ishlov berish asbob-uskunalari, mashina, mexanizm, stanoklar va ulardan foydalanish haqida bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar. O'quvchilarga yog'ochga ishlov berishdan oldin yog'ochlar qanday yetishtiriladi, 5-sinf botanika fanidan olgan bilimlaridan integrativlikka yondashuv asosida daraxtlarni yetishtirish, daraxtning xossalari, turlari, yaproqlari, mevasi hamda chuplaridan mahsulotlar tayyorlash

texnologiyalarini o'rganish bugungi kunning asosiy masalalariga biri bo'lsa, yog'ochga ishlov berishda texnika havfsizlik qoidalari va ishlab chiqarishda yog'ochni jilvirda, yogoch qipqlari (qoldiqlari) inson kuz, nafas olish organlariga kirmasligini tushuntirish lozim[3]. Ular bilan ishlashda duch keladigan ekologik muammolar bartaraf etish chora tadbirlarini ko'rish maqsadga muvofiqdir.

2. Polimer materiallarga ishlov berish va ularning xossalari bo'limini o'qitishda o'quvchilarga polimerlar makromolekulyar turdagi birikmalardan tarkib topgan bo'lib, ularning asosini monomerlar tashkil etadi, ulardan polimer moddalarning makrozanjirlari hosil bo'ladi. Polimerlardan foydalanish yuqori darajadagi mustahkamlik va boshqa bir qator foydali xususiyatlarga ega materiallarni yaratishga imkon beradi. Polimer materiallar uch xil turda mavjud bo'lib, bo'lar Tabiiy -tabiiy shakllangan. Misol: amber, ipak, tabiiy kauchuk. Sintetik. Laboratoriyada ishlab chiqariladi va tabiiy ingredientlarni o'z ichiga olmaydi. Misol: polivinilxlorid, polipropilen, poliuretan.

Sun'iy. Laboratoriyada ishlab chiqarilgan, ammo ular tabiiy ingredientlarga asoslangan. Misol: selluloid, nitrotsellyuloza. Polimerlarning turlari va ularning qo'llanilishi juda xilma-xildir. Insonni o'rab turgan ob'ektlarning aksariyati ushbu materiallar yordamida yaratilgan. Turiga qarab, ular turli xil xususiyatlarga ega bo'lib, ularni qo'llash doiralarini tushuntirish maqsadga muvofiq.

3. Metallga ishlov berish va ularning xossalari mavzusini o'qitishda. Metallga ishlov berish jarayonida metall qismlaridan buyumlar yig'ish yoki keng ko'lamli inshootlar yaratish haqida tushunchalar shakllantiriladi. Ushbu atama katta hajmdagi ishlarning keng doirasini qamrab oladi. Metalldan kemalar, ko'priklar, dvigatel qismlari va nozik zargarlik buyumlari yasashda keng ko'lamdagi ko'nikmalarni ko'rgazmali vositalar orqali tushuntirish maqsadga muvofiq. Metallga ishlov berish tarixi ildizlari ming yilliklarni qamrab oladi. Rudadan metall ishlab chiqarish asrlar davomida rivojlanib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Zamonaviy metallga ishlov berish jarayonlari, har xil va ixtisoslashgan bo'lsa ham, shakllantirish, kesish yoki qo'shilish jarayonlari deb tasniflanishi

mumkin. Bugungi mexanika sexi qatorini o‘z ichiga oladi dastgoh asboblari aniq, foydali ish qismini yaratishga qodir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xudoyberdiyev E.N., Ochilov Sh.B., Halilov E.N. Bo‘lajak fizika o‘qituvchilari kompetensiyasini oshirishning asosiy omillari//J. Fizika, matematika va informatika. –T:, –2018. –№4. –B. 85-93.

2. Sharipov Sh.S., Qo‘ysinov O.A., Abdullayeva Q. Texnologiya: Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun//–Darslik. – T.: “Sharq”, 2017.- 240 b.

3. Turdiqulov E.O., Musayeva M.E., Norboyev A. G‘., Ochilov Sh.B., O‘quvchilarga ijtimoiy ekologiyadan ta’lim berish texnologiyalari // Metodik qo‘llanma. –T:, O‘zPFITI, –2014. –160 b.

4. Eshniyozov O.E., Bobomirzayev P.X., Bobokulov Z.R., Ochilov Sh.B. «Qishloq xo‘jaligi ishlarini tashkil etish texnologiyasi» fanidan amaliy mashg‘ulotlar va laboratoriya ishlari// –O‘quv qo‘llanma. –S:, SamDU, 2021. –252 b.